

שירים מסדנת היזע (4)

יהודה גור-אריה, נתן יונתן

בשלהי המאה ה-19 ובתחילת המאה העשרים, בעקבות גזירות ופרעות כיהודים ברוסיה ובכל רחבי מזרח-אירופה, החלה הגירה של יהודים ממחוזות אלה, לארצות מערב-אירופה הליברליות, אך ביחוד – לאמריקה, בתקווה להצלת הנפש ולשיפור רמת החיים. "בארץ האפשרויות הבלתי-מוגבלות".

פלג דק מן הזרם הזה הגיע גם לארץ-ישראל, הלא הם אנשי העליה השנייה. אולם רבים מהם, וביחוד אלה שהיו נטולי כסים אידיאולוגי איתן, ירדו כעבור זמן קצר והמשיכו לארצות-הברית, לדרום-אמריקה ואף ל-אוסטרליה הגיעו.

הפועלים-הפרולטארים היהודים שנחלצו ממזרח-אירופה בעור שיניהם וקיוו למצוא את מזלם באנגליה ובארצות-הברית, מצאו עצמם כעבור זמן קצר מאוד, במצב גרוע אך יותר, באותן Sweat Shops – סדנאות היזע בווייטצ'פל של לונדון, או במרחפים מצחינים בלונג-איילנד של ניו-יורק, כאן, בנוסף על קשייהם

הרגילים כפרולטארים, ניספו גם בעיותיהם המיוחדות כמהגרים, ללא ידיעת השפה האנגלית, בקשיי דיוור ושנוני של הווי החיים בכרך האמריקני, לעומת מה שהיו רגילים בעיירות שמהן באו.

כעבור זמן קמו והתבלטו ביניהם יוצרים מובהקים, משוררים פרולטארים, שראו בשירתם לא רק עניין אישי של ביטוי אינדיבידואלי, אלא הם ראו עצמם במפורש משוררים "מגויסים", בעלי יעוד חברתי-פוליטי-סוציאלי ברור: לעורר את הכרתו ותודעתו של הפועל היהודי, להתארגנות ולמאבק על זכויותיו ולתקווה לעתיד טוב יותר.

בין הבולטים שכמשוררי יידיש באותה תקופה, היו ארבעה: מוריס וינטשבסקי (1856-1930), שנחשב "הסבא" של השירה הסוציאליסטית היידיש; דוד אדלשטאט (1866-1892), שבמשך תקופה קצרה של ארבע שנות יצירתו ביידיש, קבע את מקומו בתולדות היצירה הפרולטאריה ביידיש; יוסף בובשובר (1873-1915) שראה עצמו תלמידו וממשיכו של אדלשטאט.

הוא זכה גם להכרה מרובה כמשורר באנגלית וניבאו לו עתיד מזהיר בספרות האמריקאית, אך מחלת נפש שמה קץ לכושר היצירה שלו. (מסה פוליטית על דמותו, מאת מאנגר – בגליון הבא); מוריס רוזנפלד (1862-1923) "המשורר-החייט", שהעלה את השירה הפרולטאריה היידיש להשגים מרשימים ביותר בזכות סגנונו המלוטש וערכם הספרותי של שיריו, שכמותם לא נכתבו עד ימיו. (עליו ומעט משיריו – באחד הגליונות הקרובים).

תחילת פעילותם של ארבעת המשוררים היתה עוד בארצות מוצאם, אך עיקר יצירתם הספרותית, החברתית-פוליטית, ובמיוחד בתנועה האנרכיסטית היהודית, הטרנס-סוציאליסטית, היתה בשנות התשעים של המאה הקודמת ובעשורים הראשונים של מאתנו, לאחר הגירתם לארצות-הברית והתערותם בה.

שיריהם שראו אור בכטאוונים הסוציאליסטיים היידיים עברו מפה לאוזן – וללב, רווחו ברחוב היהודי, בבתי המלאכה, במתפרות ובכתי החרושת של ה"איסט סייד" בניו-יורק ובערים אחרות באמריקה. ■

מוריס וינטשבסקי

בגשם ברוח בקור

מה עושים אפרוחים קטנים, שנים, ברחוב בגשם, ברוח, בקור?
הנדים כפואות, הרגלים לחות
השפתיים כחולות, הלחיים חנוורות
בעולם איפה יש להם בית ואור?
וביתם איפה הוא – פה ביתם, שח הרחוב בגשם, בקור, ברוחות.

אן ילכו הילדים הקטנים היום בגשם, בקור, ברוחות?
מה זה, ככה, בלי אבא, בלי אם בלי חבר?
יחמים מסכנים, מה ראיתי פתאם –
שאחד מן השנים עור!
זה אני החבר שלהם, שח הרחוב בגשם, בקור, ברוחות.

(מיידיש: ג.י.)

דוד אדלשטאט

עורו

עד אנה, עד אנה תדעו אף שעבוד,
תשאו אזיקי הקלון?
תרכבו עשר רב, לזה הגזול
פרוסת להמכם בידון?

עד אנה תוסיפו גבכם להרכין,
נדחים, נמקים בקרעב?
כבר שמר! הקיצו! פקחו עיניכם!
תראו פתכם פי הוא רב!

פבשו החרות מאחרי המתרס,
קדשו על ערין מלחמה!
רצון ועז-נפש יסלו השביל –
לקראת נצחון ותקומה.

הכל ימגר הפועל בחרכו –
כבלים וכסאות-מלכים;
וארץ כלה משחררת תלבש
שלמת נגוהות ופרחים.

יתנער היקום לחיים ולבלוב
במאי המזהיב, רב-האור;
הה, שוב אל תשתחו, אחים, לערין –
תייכם, כי קרא לכם דרור.

צלצלו בכל פעמוני החרות,
כנסו כל עברי החבל –
וערכו את הקרב הלוהט ללא-חת
בעד נצחונכם הגואל!

(מיידיש: י. גולדשמידט)

יוסף בובשובר

דרור

אלי שלום ודרור נכסף עוד העולם,
העכד, חזונו נושא ליום-יבוא,
זה יום אשר נחרץ מאז ומעולם,
אליו עורג אדם כלהט לקבו.

את ערך עצמותו מכיר איש העמל,
ופנימה כנפשו לוחש-רוחש זיק-אור;
יש יום ודרור ינשם חזונו הנגאל
ולא ידעו חזיו שוב סבל ומחסור.

עוד אור גדול יופיע, אור העתידות,
איתן יקום אדם, כמתדש נולד,
רשעות דורות תחלף לכלי אחרית נאות
ונאל משאת נפשו יושיט היד.

(מיידיש: א.ש. עמיאל)

מח: סימון צבר

הנפח: (1962)